

BIJLAGE B.

OVERZIGT VAN DEN STAAT EN DE WERKZAAMHEDEN VAN HET KON. INSTITUUT VOOR DE TAAL- LAND- EN VOLKENKUNDE VAN NEÊRLANDSCH INDIË, GEDURENDE HET JAAR 1852/53.

MIJNE HEEREN!

De taak die ik heden ter voldoening aan Art. 35 van het reglement te vervullen heb, is, zoo als dit gewoonlijk het geval is, van een gemengden aard. Veel heb ik mede te deelen, wat goed is — veel wat wij anders zouden wenschen.

Zoo het bestuur zich aan den *eenen kant* te verblijden heeft over de gereede toetreding van zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indië, Mr. A. J. DUYMAER VAN TWIST, als lid donateur, en van ongeveer zeventig ambtenaren, officieren en ingezetenen aldaar, tot het lidmaatschap des Instituuts; voorts over de pogingen van de Heeren Mr. A. PRINS, algemeen Secretaris en J. C. TEENGS, lid der factorij van de Nederlandsche Handelmaatschappij, om de belangen der instelling te bevorderen, — en eindelijk over den ijver waarmede door enkelen stof wordt geleverd voor onze *Bijdragen* en *Werken;* — het bestuur betreurt het aan den *anderen kant* dat deze medewerking zich dusver nog niet heeft uitgestrekt tot de Oost-Indische bezittingen. Mogt het eerstvolgende verslag van den staat en de werkzaamheden onzer inrigting kunnen melding maken van eene gewenschte verandering, in dit opzigt, en van veel talrijker toetredingen van ginds, dan wij thans ter uwer kennis kunnen brengen, en waartoe onder de ambtenaren en ingezetenen, van allen stand, nog ruime gelegenheid bestaat!

Het is billijk te erkennen dat op deze uitkomst omstandigheden hebben invloed gehad, gedeeltelijk van eenen geheel toevalligen aârd, waardoor de

pogingen van het Instituut om Nederlandsch Indië aan zich te verbinden, zijn bemoeijelijkt geworden. Uit het vorig overzigt is u gebleken dat onze, in December 1851, met het schip *Prins Frederik*, naar Java vertrokkene circulaires niet voor April 1852 aldaar konden aankomen. Dit is ook werkelijk het geval geweest. Die bodem liet den 8sten April 1852 het anker te Batavia vallen en het pakket van het Instituut werd den 10den daaraanvolgende aan land bezorgd. Hoedanig die bezorging plaats had is niet duidelijk gebleken, maar zeker is het, dat de brieven bestemd voor Z. E. den Gouverneur-Generaal en voor de Heeren PRINS en TEENGS eerst drie maanden daarna hunne bestemming bereikten. Dit blijkt uit de antwoorden van de twee eerstgemelde Heeren, antwoorden wier welwillenden inhoud gij voorzeker gaarne in de eigene woorden der schrijvers zult willen kennen.

"Gisteren avond, dus zegt Z. E. de Gouverneur-Generaal in zijnen brief "van den 18den Julij 1852, heb ik ontvangen eenen brief van October des "vorigen jaars, met de daarbij gevoegde stukken betreffende het Konink-"lijk Instituut van Taal-, Land- en Volkenkunde van Nederlandsch Indië, "en ik wil mijne reis over Java, waarvan de aanvang op morgen bepaald "is, niet aanvaarden, zonder dien brief, al is het met slechts een paar "woorden, te hebben beantwoord."

"Ik heb met zeer veel belangstelling kennis genomen van de oprigting "van het bedoelde Instituut. Onder de leiding en medewerking van zoovele "bekwame mannen, kan het niet anders dan nuttig werken, en de kennis "van deze schoone landen vermeerderen en uitbreiden. En kennis van land "en volk is toch de eerste voorwaarde om een land goed te besturen."

"Ook hier in Indië wordt niet stil gezeten. Eerlang zal, hoop ik, een "tijdschrift alhier in het licht verschijnen, van dezelfde strekking als dat, "wat van het Koninklijk Instituut wordt te gemoet gezien. Maar mijns in-"ziens behoort geen der beide tijdschriften zich door de mededinging te la-"ten ontmoedigen. Het veld is ruim genoeg om door twee te worden be-"arbeid. En de wedstrijd, wie de beste vruchten zal voortbrengen, is schoon "en edel."

"Met erkentelijkheid neem ik het mij aangeboden lidmaatschap van het "Koninklijk Instituut voor de Taal-, Land- en Volkenkunde van Neêrlandsch "Indië aan."

Hooren wij nu den Heer PRINS:

"Eerst in de maand Julij l. l. ontving ik (zegt hij) uw schrijven van October "des verleden jaars, waarbij mij verzocht werd aan de door u bestuurde inrig- "ting te willen deelnemen, en die in *Nederlandsch Indië* te willen voorstaan."

"De kennisneming de mij toegezonden bescheiden en niet minder de na- "men der bestuurderen hebben mij de overtuiging gegeven, dat het hier "geldt eene zaak, die, om haar nut, de belangstelling en deelneming van "een ieder verdient, en vooral van hen, die zich in deze gewesten in dienst "van den lande bevinden en aan wie alles, wat de strekking heeft om de "kennis van deze landen uit te breiden, behoort ter harte te gaan."

"Met de meeste bereidwilligheid dan ook neem ik deel aan de meerge- "melde inrigting, en heb ik er naar gestreefd door de verspreiding der "mij door u tot dat einde toegezondene circulaires, als anderzins, de al- "gemeene belangstelling hier te lande voor dezelve op te wekken."

Tot opheldering van hetgeen in den brief des opperlandvoogds voorkomt, ten aanzien van de oprigting in Indië van een tijdschrift van gelijke strekking als het onze, dient het volgende:

Dat tijdschrift zal uitgegeven worden door het Bataviaasch genootschap van Kunsten en Wetenschappen, blijkens de aankondiging van den Voorzitter dier inrigting in hare, op den 27sten April 1852, gehoudene Vergadering. Het voert nagenoeg denzelfden titel als het onze, en zal *gratis* worden verstrekt aan de gewone leden van het genootschap in Indië.

Wij wenschen de beschouwing van den Heer Gouverneur-Generaal, te dezen aanzien, in zijnen brief voorkomende, tot de onze te maken, en zullen daarvan het bewijs geven door het Bataviasche genootschap, van tijd tot tijd, bekend te maken met de vruchten van onzen arbeid. Met dien Staatsman zeggen wij: "De wedstrijd, wie de beste vruchten zal voortbrengen, is "schoon en edel." Wij voegen er evenwel de voorwaarde bij, dat de akker voor alle mededingers gelijkelijk toegankelijk moet zijn. Waar dezelfde voorregten niet aan allen zijn gegund, is de wedstrijd bezwaarlijk vol te houden.

Bij den aanvang van het vorige Instituutsjaar telde onze vereeniging 106 leden. Daarbij zijn in den loop des jaars 22 nieuwe gekomen, waarvan, zooveel ons bewust is, 9 thans reeds weder naar Oost-Indië vertrokken zijn; 7 leden hebben voor hun lidmaatschap bedankt, derhalve is het aantal le-

den in het Vaderland bij den aanvang van dit Instituutsjaar 112, waarvan 24 donateurs. Voegt men daarbij de 74 leden in Oost-Indie aangewonnen, dan blijkt het dat ons Instituut thans 195 leden telt, waaronder 48 donateurs. De naamlijst dier leden zal in het volgende nommer van ons tijdschrift worden opgenomen.

Als *buitenlandsch lid* heeft het Bestuur benoemd den Heer Dr. H. C. VON DER GABELENTZ, te Altenburg in Saksen. Het is hier de plaats om gewag te maken van het overlijden van den Heer EUGÈNE BURNOUF, wiens benoeming tot buitenlandsch lid in ons vorig verslag werd kenbaar gemaakt. Reeds in Mei van het afgeloopen jaar is hij aan eene slepende ziekte overleden.

Er zijn in dit jaar twee nommers uitgekomen van het Tijdschrift van ons Instituut, die, vereenigd met het vroeger uitgegeven nommer, het eerste deel onzer bijdragen zullen uitmaken. Wanneer de medewerking der leden onze bemoeijingen ondersteunt, is het bestuur voornemens, voortaan elk jaar een zoodanig deel te leveren, dat uit 3 of 4 nommers, of omstreeks 30 vellen druks, bestaan zal.

Twee deelen der *Werken* van het Instituut hebben in dit jaar het licht gezien, namelijk: *Banka, Malakka en Billiton, verslagen van* Dr. J. H. CROOCKEWIT HZ., en een Javaansch werk over het Mohammedaansche regt, getiteld: *Kitab Toehpah*, bewerkt door den Heer Mr. S. KEYZER (dit zijn de handschriften in het vorig verslag vermeld onder N°. 1 en 4, bladzijde XXVI). Vier boekwerken zijn op dit oogenblik onderhanden, namelijk: *De reizen van* Dr. SCHWANER *op het eiland Borneo*, in het vorig verslag vermeld onder N°. 4, waarvan het eerste der beide deelen, waaruit het bestaan zal, spoedig verkrijgbaar zal zijn; de beschrijving eener *Reis in het jaar* 1850, *met Z. M. schepen Argo en Bromo, gedaan naar de Molukken en langs de kusten van het eiland Celebes*, welwillend aan het Instituut afgestaan door den schrijver, den Kapitein ter zee C. VAN DER HART, en voorts nog twee Javaansche werken, beide van den Heer WINTER, waarvan het eene, uit de poëzij in proza overgebragt, onder den titel van *Adjisoko*, voornamelijk de oudere geschiedenis van Java bevat, het andere een uittreksel is in proza van de zoogenaamde *Babad*, die in het oorspronkelijk, in poëzij, een aantal boekdeelen bevat, en de geheele geschiedenis van dat eiland, van het begin af, mededeelt: het eerste uit te geven door den Heer GAAL,

het laatste door den Heer ROORDA. Daarenboven hebben wij de toezegging van den Heer J. HOFFMAN, dat hij aan ons Instituut ter uitgave zal aanbieden zijne *Japansche spraakkunst* met welker bewerking hij weldra gereed hoopt te wezen.

Gevolg gevende aan het voornemen in het verslag van het vorige jaar aangekondigd, heeft het Bestuur het handschrift, getiteld: *Ambonse Historie van* RUMPHIUS, in handen eener speciale commissie gesteld, ten einde te onderzoeken in hoever het belangrijk kon wezen, na hetgeen reeds door VALENTYN over Amboina medegedeeld is, ook dit H. S. nog uittegeven. De H.H. P. JEEKEL, F. V. A. Ridder DE STUERS en A. L. WEDDIK, die zich wel tot dat onderzoek hebben willen leenen, hebben geoordeeld dat het verkieslijk was de uitgave van dit handschrift achterwege te laten. "Immers," (zeggen zij) "het bevat geene overwegende of bijzondere vermeerderingen bij hetgeen door den arbeid van VALENTYN reeds is openbaar "geworden, of later vermeld is in het werk van M. DASSEN HZN.: *De Nederlanders in de Molukken* (1848) en de *Geschiedenis van de vestiging enz.* "*van de magt der Nederlanders in Indië*, van den Hoogleeraar G. LAUTS "(1852)." Van hunne vergelijking van genoemd H. S. met het werk van VALENTYN, zeggen zij: "dat RUMPHIUS in den gang de groote gebeurtenissen en het vermelden van belangrijke feiten weinig of niets doet kennen, wat niet even eens in VALENTYN wordt gevonden, dat de eerste "echter in den regel uitvoeriger is en kleinere bijzonderheden mededeelt, "die men bij VALENTYN mist." De Commissie heldert haar gevoelen door een voorbeeld op.

Bij VALENTYN, deel II, 2de gedeelte, pag. 214, leest men het volgende: "Omtrent dezen tijd of wel den 13^den December des verleden jaars had "men Sinoos, Orangkaja van Keliwaro, een dorp op Goram, ook gevangen "gekregen, die 17 aanmerkenswaardige artikelen beleed, en onder andere "dat de Ceramlauwers en Gorammers den 25sten Februarij voorleden, den "koopman JACOB BORNEE vermoord, en dat de Macassaren de chaloep van "den Ambonsen borger PIETER GILLISZOON, in de Straat Sapie afgeloopen "hadden."

Hieromtrent deelt ons het H. S. van RUMPHIUS, op bl. 153 van het 2de deel, mede:

"Het geluk diende d'onze eijndelijk wat in Oost-eijnde, alwaar se den "13 Dec. A°. 1658, den schalken Sinoos, Orangkaja van Keliwaro (die "de Ceramlauwers tot haren Capiteijn gemaakt hadden) kragteloos en zon-"der moeijten gevangen kregen, wel met een witte vlagge voor onze for-"tresse aangekomen, onder schijn van den Commandant te willen spreken, "dog bij d'onse met geen witte vlagge ontvangen, dies hij na eenig wor-"stelen door Zergeant HENDRIK WARNARTZ gevat en straks met eene chia-"loup na Banda gezonden wierd, alwaar zijne examinatie, bestaande in 37 "aanmerkelijke artikelen, afgenomen wierde, waaronder de principaalste "waren, dat de Ceramlauwers en Gorammers overeengekomen waren om "den coopman JACOB BORNEE, den 25sten Januarij des voorleden jaars te ver-"moorden, en dat om deze drie redens."

"Ten eersten: omdat zij niet begeerden in hare geregtigheid van de Hollan-"ders verkort te werden door 't stigten der fortresse Oosteijnde op haar land."

"Ten tweeden: omdat de Hollanders hun tragteden te beletten den om-"gang met de vreemdelingen, daar hun zooveel aangelegen was als de "Compe. aan hare noote- en nagelboomen in Amboina en Banda."

"Ten derden: dat d'onze kort te vooren een van haare jonken van Ma-"kasser komende, afgeloopen, daarop een man gedood en eenen zwaar ge-"quetst hadden; dat de Gorammers en Ceramlauwers die van *Oerong* ge-"constringeerd hadden den *Singan Bantam* voor hare negorije af te loopen, "om van haar lieden getrouwigheijt verzekert te zijn; dat in hare gemeene "pitsjaring besloten zij, dat wanneer eenige vaartuigen van Hollanders "voor haare negorije quamen te landen, dezelve aflopen, en het volk ver-"moorden zouden, gelijk aen de Chialoup *Spreeuw* gedaan hadden; dat se "60 correcorren sterk waren geweest onder den Capn. Laut. DJOUMAT voor "*Goele Goele*, doen se de Oerongers gedwongen hadden onze *Singan Bantam* "af te loopen, en dat se van meening waren geweest de fortresse in brand "te steeken, waartoe se een groote menigte drooge clappusbladeren hadden "medegebragt; dat se drie agter een volgende jaren bezending naar Macas-"ser gedaan hadden, dog dit jaar geen geschied was, maar in voorleden jaar "derwaarts gezonden den Orangkaij *Oewas*, die aldaar gebleeven was, met "geduurig verzoek om adsistentie, en dat se tot teken van haare rebelije "tegen de Hollanders de Chialoup *Spreeuw* aan Macassar's Koning hadden

"toegezonden; dat een brief hadden becoomen, meldende dat het succoers "in de weste moesson onder *Krain Sumama* stond te verscheijnen. Verders "gaf hij voor eene witte vlagge te hebben zien wajen op *Goele Goele*, als "hij quam den zergeant vragen, of hij de g'extrueerde fortresse wilde afbree- "ken, dan zoude het vreede zijn, indien niet, zoo zoude den oorlog con- "tinueeren. Naar deze verklaring wierde hij uijt Banda den 16[den] Januarij "na Amboina gebragt, alwaar hij bij zijn stoute verklaringe persisteerde, "als of hij met opzet d'onze tergen wilde, voegende daar nog bij, haar "eerste meeninge geweest te zijn na Goram te vlughten, hun aldaar te ver- "zien, en dan gezamenderhand na Macasser te vertrekken."

Het Bestuur zich vereenigd hebbende met het advies van de Commissie, heeft besloten het handschrift, waarvan hier sprake is, niet in druk uit te geven.

Eenige leden hebben boekwerken aan het Instituut ten geschenke aangeboden. Het zijn de HH. C. LEEMANS, die zijn verhandeling *over steene wiggen op Java en eenige andere steenen voorwerpen op Borneo gevonden;* W. L. DE STURLER, die zijne voorlezing *over de delving van metalen*, Prof. C. LASSEN, die het laatst uitgekomen deel van zijne *Indische Alterthumkunde*, de Heeren VAN DOREN, die zijne *Herinneringen der laatste oogenblikken van zijn verblijf in de Molukkos*, HOFFMANN, die zijn stuk over de *noms indigènes d'un choix de plantes du Japon et de la Chine*, in het *Journal Asiatique* van dit jaar afgedrukt, en DE HOLLANDER, die de *Manik-Måjå*, een door hem bewerkt, en in de werken van het Bataviaasch Genootschap geplaatst, Javaansch dichtwerk, aan ons vereerd hebben. Ook hebben wij van den Heer LOBATTO eene gravure van zijne hand ontvangen, voorstellende het eiland *Decima*, en behoorende in de *Bladen over Japan*, onlangs uitgegeven door den Heer LEVYSSOHN, terwijl de Heer Minister van Koloniën ons dezer dagen de *kaart van het Gouvernement van Sumatra's Westkust*, *geteekend door den Heer* BEIJERINCK, en door zijn departement uitgegeven, ten geschenke gezonden heeft.

Eindelijk moeten wij nog vermelden dat de Heer JOHN CRAWFURD, buitenlandsch lid van dit Instituut, aan hetzelve heeft gezonden zijn laatste werk, ten titel voerende: *a Grammar and Dictionary of the Malay language, with a preliminary dissertation on the affinities of the Malayan languages.*

Volgens overgelegde rekening van onzen penningmeester hebben de inkomsten des Instituuts in het afgeloopen jaar bedragen.......... *f* 1,897.—
hetgeen gevoegd bij het saldo van het vorige jaar, zijnde.... " 1,710.45

maakt... *f* 3,607.45
De uitgaven bedragen.................................. " 1,979.32½

Er is derhalve een batig saldo van........................ *f* 1,628.13½

De ontvangsten en uitgaven in Indië zijn hieronder nog niet begrepen.

En hiermede, mijne Heeren! heb ik een beknopt overzigt gegeven van hetgeen in dit jaar geschiedde en gedaan werd. Is het van dien aard, dat het ons aan den eenen kant te leur stelt, aan den anderen kant is het billijk te erkennen dat die teleurstelling door andere uitkomsten wordt opgewogen. En is in zoovele andere zaken de waarheid van het oud Hollandsch spreekwoord: Langzaam gaat zeker! ondervonden, wat reden dan dat wij ook van ons Instituut niet zouden verwachten, dat het eenmaal over alle belemmeringen zegevieren, en in weerwil van deze het doel bereiken zal, waartoe het strekken moet, om namelijk de kennis onzer schoone Koloniën te maken tot een eigendom van allen.

Ik heb gezegd.

J. PYNAPPEL, GZ.

